

Genom Europa löper en islamofobisk politisk vind med negativa inställningar till invandring, underblåst av extremhögern. Liz Feketes fokus är hur dessa strömningar i och med kriget mot terrorismen har blivit mainstreampolitik i många europeiska länder. Detta politiska skifte, för ett assimilationsinriktat och monokulturellt samhälle behöver och får dock sina feministiska *cheerleaders*.

UPPLYST FUNDAMENTALISM?

Invandring, feminism och högern

LIZ FEKETE

Invandrarfientliga, islamofobiska och högerextrema partier har länge varit ett inslag i det europeiska politiska landskapet. Men de åsikter och politiska program som drivs av sådana partier befinner sig inte längre i den politiska periferin. Tvärtom smälter de samman med EU:s säkerhetspolitik och flätas in i både konservativ och liberal regeringspolitik i EU:s medlemsstater. De enskilda staternas säkerhetsprogram sammanfaller med de förslag till reglering av invandring som har lanserats av främlingsfientliga rörelser, och de integrationsbefrämjande åtgärder som drivs igenom av regeringar förstärker extremhögerens islamofobi. I dagens Europa bildar främlingsfientlighet och islamofobi grundbulten i kriget mot terrorn.

Det inflytande som främlingsfientliga och islamofobiska partier nu har, antingen

genom att ingå i koalitionsregeringar eller i kraft av folkligt stöd, saknar motstycke och speglar den omfattande omstrukturering av krafterna som har skett som en direkt konsekvens av kriget mot terrorn. Med sina aggressiva krav på att "integration" (det vill säga assimilering) ska ske genom "mångkulturalismens utplåning" använder den omgrupperade högern, vars element sträcker sig från postfascister till liberaler och rent av vissa socialdemokrater, statsmakten för att förstärka rädslan för "främlingar" och etablera juridiska och administrativa strukturer som diskriminerar muslimer.¹ Vad som är högst oroväckande är att till och med vissa feminister och gayaktivister ingår i en öppet högerpräglad konsensus som kräver kontrollåtgärder speciellt riktade mot invandrare från den muslimska världen. En

central roll i denna process spelar en allmän misstänksamhet mot muslimer, som anses omfatta en främmande kultur som genom sitt motstånd mot homosexualitet och jämställdhet mellan könen hotar europeiska kärnvärden. En sträng monokulturell politik betraktas som ett nödvändigt korrektiv mot den mångkulturella politik som vänstern driver, en vänster som i den kulturella mångfaldens namn blundar för patriarkala seder som polygami, könsstympning, tvångsäktenskap och hedersmord.

Efter 11 september har alla EU-länder reformerat lagstiftningen om medborgarskap, ändrat sin invandringspolitik och antagit migrationslagar som begränsar rättigheterna till familjeåterförening för dem som redan är medborgare eller har permanent uppehållstillstånd.

Medborgarskap – från förmåga till attityd

Låt oss först se på medborgarskapet. Tidigare skulle den sökandes integration ha bedömts efter hennes grundläggande språkfärdigheter eller kunskaper om värdsamhället och dess politiska och sociala institutioner. Men i dag växer en ny inställning fram när fler och fler hinder för medborgarskap införs. För det första ställs språkraven i vissa länder så höga att nästan bara de mest välutbildade klarar dem. För det andra måste de sökande genomgå ett lojalitetstest. I en tysk delstat har detta utvidgats till ett attitydtest som försöker mäta privata övertygelser, särskilt i fråga om sexualitet.

Det råder således en överensstämmelse mellan regeringspolitiken och kraven som

framförs av islamofobiska partier. Bakom till exempel reformerna på medborgarskapsområdet i Danmark låg en debatt om invandring och integration (med fokus på muslimer) som blev så aggressiv att den fick Europarådets kommissionär

Vad som är högst oroväckande är att till och med vissa feminister och gayaktivister ingår i en öppet högerpräglad konsensus som kräver kontrollåtgärder speciellt riktade mot invandrare från den muslimska världen.

för mänskliga rättigheter, Alvaro Gil-Robles, att beskriva danskarna som ”primitiva nationalister”.² Men den danska koalitionsregeringen, bestående av det liberala partiet Venstre och Det Konservativa Folkeparti, behöver också stödet från det öppet islamofobiska Dansk Folkeparti (DFP) för att bevara regeringsmakten. Efter karikatyraffären har DFP fått än mer inflytande och är, enligt opinionssiffrorna, snart Danmarks andra största parti.³ [I folketingsvalet den 13/11 2007 fick DFP 13, 8% av rösterna, vilket motsvarar 25 mandat, ett mer än vid valet 2005. Därmed är DFP fortfarande Danmarks tredje största parti. Socialistisk Folkeparti mer än fördubblade sina mandat (från 11 till 23) och ansågs därför av många vara valets stora vinnare. Den borgerliga regeringen, med DFP som stödparti, sitter dock efter valet 2007 kvar vid makten. *Red. anm.*] Det medborgarskapstest som infördes av koalitionsregeringen under

press från DFP är så svårt att till och med vissa folketingsledamöter är oförmögna att svara på alla historieförfrågor, medan kraven på språkfärdighet motsvarar dem som gäller för högre utbildning. Alla som söker medborgarskap måste underteckna en lojalitetsförklaring där det heter: ”Jag ska arbeta aktivt för att integrera mig själv och min familj i det danska samhället.” På integrationsdepartementets hemsida kan man läsa att de som vill bli danska medborgare ska arbeta och betala skatt, de får inte slå sina barn och de måste respektera jämställdhet mellan könen.⁴ Enligt FN:s flyktingorgan, UNHCR, ”framkallar det sätt på vilket förklaringen är formulerad föreställningen att utlänningar inte kommer att respektera vissa värden som är fundamentala i ett demokratiskt samhälle, och att de kommer att begå den typ av brott som nämns i förklaringen”.⁵ Den dåvarande danska ministern för flykting- och invandrarfrågor samt integration, Rikke Hvilshøj, avfärdade kritiken och varningarna från Europarådet för att regeringens reformer på invandrings- och integrationsområdet bidrar till att skapa en fientlig miljö för minoriteter och försvarade lojalitetseden med argumentet att hon var trött på politisk korrekthet och den alltför mjuka inställningen till invandrare.⁶ DFP:s ledare Pia Kjærsgaard föreslog att invandrare inte bara skulle behärska danska utan också skulle få sin inställning till danska värden och det danska samhället granskad.⁷ DFP har också lagt fram förslag i folketinget om att det ska bli enklare för socialarbetare att placera invandrarbarn vars föräldrar ”hindrar dem från att integreras i det danska samhället” i fosterhem, eftersom barnets ”bästa inte tillgodoses om de fostras till att hysa en fientlig inställning till det danska samhället”. Systemet måste gripa in och flytta på dessa barn så att de kan uppfostras ”enligt demokratiska värden”.⁸

Precis som i Danmark har det politiska landskapet i Nederländerna – ett land som är stolt över sina liberala värden – förändrats dramatiskt under inflytande av öppet islamofobiska rörelser. Det var en liberal, Fritz Bolkestein, som i sin egenskap av ledare för oppositionspartiet Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) först introducerade det antiislamiska temat i nederländsk rikspolitik. I ett tal 1991 menade Bolkestein att islam var ett hot mot den liberala demokratin och ett hinder för invandrarnas ”integration”. I slutet av 1990-talet kom en grövre islamofobi in i nederländsk politik genom Pim Fortuyn, sociologen som blev mediekändis. Fortuyn, som skrev *Against the Islamification of Our Culture* och var homosexuell, menade att han omöjligt kunde vara rasist eftersom han hade sex med marockanska män.

DFP:s ledare Pia Kjærsgaard föreslog att invandrare inte bara skulle behärska danska utan också skulle få sin inställning till danska värden och det danska samhället granskad.

Efter mordet på Fortuyn, utfört av en djurrättsaktivist, vann List Pim Fortuyn häpnadsväckande framgångar i sitt första parlamentsval 2002, då det fick 17,5 procent av rösterna. Fortuyns död och en muslimsk fundamentalists mord i november 2004 på filmregissören Theo van Gogh polariserade debatten om integration ytterligare, där de konservativa och liberalerna ohämmat spelade på de islamofobiska strängarna för att behålla regeringsmakten.

Det är därför inte särskilt överraskande att det ”integrationskontrakt” som införs i Nederländerna betraktas som det hårdaste och mest krävande i Europa. Nederländerna är det första europeiska landet som har introducerat ett integrationsprov innan migrationen som ska visa graden av assimilerbarhet och som huvudsakligen riktas till dem som ansöker om invandring på grund av familjeåterförening och blivande äktenskapspartners – främst marockaner och turkar. (Invandrare med ett intyg som visar att de är officiellt integrerade är undantagna, liksom invandrare från EU-stater, Schweiz, USA, Canada, Australien, Nya Zeeland och Japan.) I ”kursplanen” ingår en dvd med titeln ”To the Netherlands”, som illustrerar nederländskt liv genom att visa homosexuella män som kysser varandra på en äng och kvinnor som badar topless. Nederländska tjänstemän förnekar att skälet till integrationstestet är att stoppa strömmen av invandrare från muslimska länder och påstår att de bara vill få alla sökande att överväga om de passar in i ett frigjort samhälle (vilket otvivelaktigt automatiskt skulle diskvalificera ortodoxa nederländska katoliker).⁹

Islamofobi och främlingsfientlighet är nu i så hög grad en del av nederländskt vardagsliv att populistiska partier som List Pim Fortuyn i stort sett är överflödiga. Det styrande liberala partiet, VVD, personifierat av sin kompromisslösa före detta invandrings- och integrationsminister Rita Verdonk, har internaliserat främlingsfientligheten. Även om några av Verdonks mest stötande förslag har förkastats av parlamentet – till exempel hennes plan att införa integrationsmärken, som sedan kom att jämföras med den davidsstjärna som nazisterna tvingade judarna att bära – drev hon igenom införandet av en allmän beteendekod som framhäver den nederländska identiteten. Denna kod, som byggde på en ”beteendecharta” i sju punkter som införts i Rotterdam, kräver bland annat att bara nederländska får talas på gatorna och av invandrarfamiljerna i deras hem. Enligt Verdonks omarbetade integrationsplan måste också alla invandrare under 65 år, som har fått uppehållstillstånd och som har mindre än åtta skolår bakom sig, genomgå en integrationskurs.

I Tyskland har det aldrig växt fram något populistiskt främlingsfientligt parti av samma art och storlek som i Danmark och Nederländerna. Men så har Tyskland aldrig officiellt accepterat kulturell mångfald som ett positivt inslag i samhället. Och i vissa ultrakonservativa och huvudsakligen katolska delstater har kristdemokraterna (CDU) och dess systerparti i Bayern, CSU, lyckats margina-

lisera extremhögern genom att appellera till folkets rädsla för invandring. Den bayeske inrikesministern Günther Beckstein (CSU) har varit den mest framträdande förespråkaren för tvångsintegration och krävt sanktioner (till exempel förlust av socialbidrag) mot den som vägrar att gå en integrationskurs. Men den delstat som har gått längst i sitt försök att mäta och isolera attityder som förment hotar värdssamhället är Baden-Württemberg (som också var den första tyska delstaten som förbjöd offentliganställda att bära hijab). Där ställs människor från 57 islamiska länder när de söker tyskt medborgarskap inför en lång utfrågning med frågor om religiös tro och inställning till religionsfrihet, jämställdhet mellan könen, homosexualitet, promiskuitet, yttrandefrihet, hedersbegreppet och tvångsäktenskap. "När vi kom till Tyskland undersökte de våra tänder för att fastställa vårt hälsotillstånd. Nu testar de våra känslor", sade en turk intervjuad av *Frankfurter Rundschau*.¹⁰ Där förekommer frågor som: "Tycker du att en kvinna ska lyda sin make, och att han kan slå henne om hon inte lyder?" och "Tänk dig att din vuxne son kommer hem och säger att han är homosexuell och tänker leva med en annan man. Hur skulle du reagera?" Sedan det har kommit protester från koalitionspartnern fridemokraterna kan emellertid särskilt känsliga samvetsfrågor, gällande till exempel homosexualitet, strykas från frågeformuläret.¹¹

För att rättfärdiga sina påträngande tester hänvisar man inom delstatsförvaltningen i Baden-Württemberg till forskning som säger att muslimska före-

ställningar i frågor som tvångsäktenskap och hedersmord strider mot grundlagen. "Om det finns misstanke om att den person som vill bli tysk medborgare inte delar våra grundläggande principer och värden", sade en talesman, "kan det nya undersökningssystemet upptäcka detta."¹² Enligt OSCE-ambassadören¹³ Ömür Orhun, vars ansvarsområde omfattar att motverka intolerans och diskriminering mot muslimer, utgjorde ställandet av sådana frågor till medlemmar av en enda religionsgrupp ett angrepp mot deras människovärde, en kränkning av de mänskliga rättigheterna och diskriminering.¹⁴ Den socialdemokratiska borgmästaren i Heidelberg tycks ha hamnat på kollisionskurs med delstatsmyndigheterna efter att ha förklarat att staden inte tänkte utföra testerna, eftersom det på ett grundläggande sätt skulle ifrågasätta muslimernas lojalitet mot den tyska författningen och därigenom kränka den princip om jämlikhet som kommer till uttryck i den. Men ingen kommun tilläts göra undantag; borgmästarens vägran har förklarats vara "otillåten".¹⁵ Allt detta strider mot det som är skrivet i den tyska författningen: rätten till liv, till människovärde, till yttrandefrihet och till religion.

Familjeåterförening

Även den rätt till familjeåterförening som finns reglerad i migrationslagarna har "reformerats". Över hela Europa har denna rätt undergrävs genom åtgärder som ger tjänstemän större möjligheter att säga nej till familjeåterförening med argumentet att äktenskapet inte har ingåtts frivilligt utan är resultatet av kulturella bruk

som tvångsäktenskap eller arrangerade äktenskap. Ett direktiv från Europarådet om familjeåterförening har också skapat mycket strängare ramar för familjeåterförening, där till och med barn som är så unga som tolv år blir föremål för integrationskrav.

Det europeiska land som har vidtagit de strängaste åtgärderna på detta område är Danmark.¹⁶ Genom förändringarna 2002 i den danska utlänningslagen avskaffades rätten till familjeåterförening på grund av behovet att trygga ”bästa möjliga grund för integration”. Hädanefter skulle man göra enskilda bedömningar av de sökande för att bland annat fastställa om ett äktenskap hade ingåtts på frivillig väg. Varje tvivel i detta avseende räckte för avslag på ansökan om familjeåterförening. Att äktenskap ingångna utomlands var ett hinder för integration upprepades i den 2003

I Frankrike infördes begränsningar för familjeåterförening (inkluderande rätten att gifta sig med någon från utlandet) efter de urbana oroligheterna i oktober och november 2005.

antagna aktionsplanen mot tvångsäktenskap och arrangerade äktenskap, som slår fast att arrangerade äktenskap strider mot integration, inte minst därför att de traditionellt har ingåtts över nationella gränser och lett till ökad invandring. Danska institutet för mänskliga rättigheter har påpekat att de nya bestämmelserna, genom avskaffandet av rätten till familjeåterförening, ger utrymme för ett betydande ad-

ministrativt godtycke – de gör det möjligt för tjänstemän att oinskränkt handla utifrån sin misstro mot muslimer.¹⁷

Dåvarande danske invandrings- och integrationsministern Bertel Haarder förklarade de nya bestämmelserna för familjeåterförening med att de krävdes för att bevara nordiska värden och mänskliga rättigheter.¹⁸ Men Danmark är inte ensamt. I Frankrike infördes begränsningar för familjeåterförening (inkluderande rätten att gifta sig med någon från utlandet) efter de urbana oroligheterna i oktober och november 2005. I sitt nyårsbudskap till nationen uttryckte dåvarande inrikesministern Nicolas Sarkozy sin oro för ”invandrarkvinnan, som sitter fånge i sitt hem och inte talar franska eftersom hennes man inte låter henne lämna hemmet och inte låter henne komma i kontakt med fransktalande grupper eller utbildningar som kan lära henne franska”. En sådan ojämsställd partner, sade han, ”kan inte ha rätt att bo i landet”.¹⁹ På liknande sätt begränsades i Storbritannien rätten till familjeåterförening och rätten att gifta sig med en partner från utlandet efter oroligheter i städer som Oldham, Burnley och Leeds. Dåvarande inrikesministern David Blunkett menade att oroligheterna startades av unga sydasiatiska invandrare som omfattade ”reaktionära” attityder och uppträdde förtryckande (till exempel genom tvångsäktenskap) mot kvinnor.²⁰

Tanken bakom sådana ”reformer” är att muslimer *i sig* utgör ett hot mot jämställdhet mellan könen och mänskliga rättigheter, vilket prydligt sammanfaller med högerns projekt att inte längre tillåta primär invandring från muslimska

länder. Lyssna till oron hos Rita Verdonk: Det är nödvändigt, sade hon, med sträng invandringskontroll riktad mot icke-EU-länder (huvudsakligen Turkiet och Marocko) för att hejda den växande förekomsten av ”unga flickor som inte tillåts gå ut på gatan, som inte får samma möjligheter som nederländska kvinnor”. Hon tillade: ”Vi nederländska kvinnor kämpade för lika rättigheter. Vad jag inte kommer att tillåta, och kommer att göra mitt yttersta för att hindra”, är en återvändo ”till den tid då kvinnor var underordnade män”.²¹

Om en sådan lagstiftning diskriminerar muslimer och undergräver deras medborgerliga rättigheter, så får det bli så. Först fick vi efter den 11 september höra att det krävdes nya antiterroristlagar och att vi, om så krävdes, måste ge upp några av våra medborgerliga rättigheter för att upprätthålla säkerheten. Nu får vi höra att vi måste ge upp många av de principer i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheter som garanterar jämställdhet och icke-diskriminering – i jämställdhetens namn. Den bisarra logiken tycks vara att det bästa sättet att hindra eventuell diskriminering mot kvinnor (som verkar framkallas av hög muslimsk nativitet och ett växande muslimskt inflytande i samhället) är att införa lagar som diskriminerar etniska minoriteter (det vill säga muslimer). Och när det gäller enskilda fall av muslimska män som kränker muslimska kvinnor (genom tvångsäktenskap, våld i hemmet och så vidare) blir lösningen för staten, inte att erbjuda muslimska kvinnor bättre stöd och tillgång till rättvisa i värdsamhället, utan att förvägra dem rätten att bosätta sig där genom strängare invandringskontroll.

Kulturell fundamentalism och upplysningen

I den debatt som förts i parlament och medier kring dessa reformer har det betonats att muslimer omfattar en ”främmande kultur”, att islamiska och europeiska värden är oförenliga, och att muslimer även i Europa håller fast vid sin kultur och vägrar att låta sig ”integreras”. Diskrimineringen av muslimer är därför berättigad. Rättfärdigande genom kultur har ersatt rättfärdigande baserat på ras. De specifika problem som muslimska medborgare i europeiska länder möter – arbetslöshet, diskriminering, fattigdom, marginalisering – ses nu genom en kulturell lins. Denna tendens att behandla kultur som det centrala analytiska verktyget i försöket att förstå utvecklingen

Den bisarra logiken tycks vara att det bästa sättet att hindra eventuell diskriminering mot kvinnor (som verkar framkallas av hög muslimsk nativitet och ett växande muslimskt inflytande i samhället) är att införa lagar som diskriminerar etniska minoriteter (det vill säga muslimer).

i europeiska samhällen stämmer överens med den franske arabisten Olivier Roys iakttagelse att kulturella och religiösa paradigmer nu används allmänt i debatten för att förklara sociala och politiska problem.

Icke västerländska invandrare måste överge sin "underutvecklade kultur" och införliva upplysningens moderna, sekulära värden.

Dessutom är muslimsk kultur, lika lite som kristen kultur, en monolit, och det finns, som Olivier Roy visar, lika många muslimska kulturer som det finns muslimska länder. "Hur", frågar Roy, "börjar vi isolera och kategorisera de komplexa och mångdimensionella praktikerna hos mer än 1 miljard muslimer som lever under så skiftande sociala, kulturella och geografiska förhållanden? Hur ska vi formulera en specifik attityd till 'muslimsk' eller 'islamisk'?"²²

Antropologen Verena Stolcke varnade i början av 1990-talet för att partier och politiker som var emot invandring hade anammat den "kulturella fundamentalismens" repertoar av idéer och begreppsstrukturer.²³ De använde en "politisk utestängningsretorik där invandrare från tredje världen konstruerades som hot mot 'värdländernas' nationella enhet eftersom de var kulturellt annorlunda". Därmed försköts antiinvandringsdiskursen från att handla om skydd av den egna rasen till att handla om skydd av den "historiskt rotade homogena nationella kulturen".

På senare tid har den kulturella fundamentalismens idéer fått stöd genom talet om upplysningen som grunden för den västeuropeiska kulturen, som därför måste försvaras. Icke västerländska invandrare måste överge sin "underutvecklade kultur" och införliva upplysningens moderna, sekulära värden. Om Bibeln och Koranen för kristna respektive islamiska fundamentalister är heliga texter som inte är öppna för tolkning eller bearbetning, är upplysningen för kulturella fundamentalister en lika helig, avslutad process. Men upplysningen har, som Sivanandan påpekar, ännu inte införlivat världens ickevita folk i sin frihet, sitt broderskap och sin jämlikhet.²⁴ "Ett upplysningsprojekt som utestänger världens 'svartingar' är uppenbart oupplyst."²⁵

Idéerna som bygger på upplysningsfundamentalismen skulle aldrig ha fått den dominans som de har i dag om det inte hade varit för kriget mot terrorn, invasionerna av Afghanistan och Irak och den vikt som man i den politiska och mediala diskursen därefter har tillmätt Samuel Huntingtons tes om civilisationernas kamp.²⁶ Huntingtons övertygelse om att kampen mellan civilisationer inte bara förs mellan nationer, utan också inom de väststater som underlåter att kontrollera invandringen och/eller bevara civilisationens sammanhållning och homogenitet, har blivit en grundbult i den debatt som nu förs om medborgarskap. Redan några dagar efter attackerna den 11 september populariserade centrala aktörer på högerkanten Huntingtons teman genom att etablera en binär motsättning mellan västerländska, europeiska upplysningsvär-

den (baserade på den judisk-kristna traditionen) och "den andres" (det vill säga islams) värden. Dåvarande italienske premiärministern Silvio Berlusconi hävdade till exempel att vi borde vara "medvetna om våra civilisationers överlägsenhet", Pim Fortuyn talade varnande om islam som en "underutvecklad kultur" och Pia Kjærsgaard sade i folketinget att 11 september inte var början på civilisationernas kamp, eftersom det skulle "betyda att det finns två civilisationer" när det bara finns "en enda civilisation, och det är vår".²⁷ Tanken att en mångfald av influenser skapar civilisationer avfärdades. Olika religioner kom att betraktas som fasta enheter som omöjligen kunde dela universella värden. Och civilisationer växte inte fram ur en gemensam mänsklighet. Om en radikal islam utgjorde ett hot utomlands behövde också muslimska grupper i västländerna övervakas strängt. "Islam är det största hotet mot världsfreden sedan kommunismens fall", konstaterade den danske DFP-politikern Kristian Thulesen Dahl och gjorde en jämförelse med gökungen i boet: "Den äter upp oss [inifrån och] destabiliserar [våra samhällen]."²⁸

Det var i detta intoleranta klimat, mot en bakgrund av antiterroriståtgärder riktade mot muslimska grupper, som debatten om medborgarskap och nationell tillhörighet började föras över hela Europa. Huvudtemat i debatten var att det krävdes en samling fasta kulturella normer och värden som skulle ligga till grund för bedömningen om utlänningar skulle beredas tillträde till eller utestängas från den nationella gemenskapen och

dess territorium. I dag kan de som har varit bosatta under lång tid i Europa, till och med de som har blivit naturaliserade medborgare och genomgått lojalitetstester och integrationsprov, ställas inför hotet om utvisning. I nu gällande lagar som reglerar invandring har myndigheterna tillerkänts ännu större administrativa befogenheter att utvisa invånare med permanent uppehållstillstånd eller återkalla medborgarskapet för naturaliserade med-

Icke västerlänningar som söker medborgarskap uppmanas att "bli europeiska" samtidigt som det underförstås att detta är något som de aldrig kan bli.

borgare som visar upp ett "oacceptabelt uppträdande" (Storbritannien), utgör ett hot mot den allmänna ordningen (Tyskland) eller omfattar värden som strider mot det västerländska och upplysningen (Frankrike).²⁹ Vad som i själva verket bildar grunden i hela debatten om medborgarskap är, enligt antropologen Marianne Gullestad, de ständiga hänvisningarna till en "brist på tillhörighet" beroende på någon "medfödd" egenskap som härkomst, gemensamt kulturellt arv och så vidare. Icke västerlänningar som söker medborgarskap uppmanas att "bli europeiska" samtidigt som det underförstås att detta är något som de aldrig kan bli.³⁰

Nationens monokulturalisering

Kulturella fundamentalister monokulturaliserar nationen. Deras kulturalistiska

retorik, hävdar Stolcke, ”reifierar kulturen /... / som en kompakt, begränsad, lokaliserad och historiskt rotad samling traditioner och värden som förmedlas mellan generationerna”.³¹ Enligt Gullestad förutsätter man i debatten om värden felaktigt att det finns en homogeniserad samling värden och att staten uttrycker den kollektiva identitet som är förenad med dem. Invandringen ”konstrueras / ... / som ett *politiskt* hot mot den nationella identiteten och integriteten på grundval av invandrarnas kulturella mångfald /... / Man föreställer sig att nationalstaten mobiliserar en delad känsla av tillhörighet och lojalitet på basis av ett gemensamt språk, kulturella traditioner och föreställningar”.³² För den kulturella fundamentalismen finns med andra ord nationalitetens och medborgarskapets rötter i ett kulturellt arv.

Genom de integrationsåtgärder som vidtagits av de europeiska regeringarna efter 11 september har kulturalistiska föreställningar om nationalitet kunnat blomstra. I den process där politiken på de ’ras’/etniska relationernas område förskjuts från mångkulturalism till monokulturalism har de nationella kulturerna berövats sina motsägelser, sina avigsidor och tillskrivits ett inneboende värde. Enligt det nya mantrat garanterar den gemensamma upplysningstradition som formar de europeiska nationella kulturerna att européerna i grunden är progressiva, tänker framåt och stöder demokrati och social rättvisa. Vi barn till upplysningen lever i en föreställd moralisk gemenskap fri från fascism och auktoritetstro. Om rasism nämns överhuvudtaget, är det bara för att notera

att den saknas. Om det är något på tok i vårt europeiska hemland beror det inte på något ont utan på existensen av alltför mycket godhet. Alltför stor tolerans mot människor från andra kulturer är vår akilleshäla. Vi måste till varje pris bevara våra kulturer och inte låta dem förorenas av det som är främmande. Men, som har

påpekats av Sivanandan, kulturer överlever och blomstrar genom hybridisering. ”Rena” kulturer, som nazikulturen, dör.³³

Vad extremhögern och invandrarfientliga politiker egentligen angriper när de går till attack mot mångkulturalismen är mångfald och olikhet. Politiker som Peter Westenthaler, ledaren för österrikiska frihetspartiets parlamentsgrupp, är en del av ett kulturellt arv som inte har något med upplysningens värden, utan desto mer med yttersta högern, att göra. När han efter attackerna i New York och Washington förklarade att ”det mångkulturella samhället begravdes den 11 september” använde han således mångkulturalism som en kod för ett angrepp på de kulturellt diversifierade samhällen som politiker på yttersta högerkanten traditionellt avskyr. Politiker från konservativa och liberala partier har på

**Vad extremhögern och
invandrarfientliga politiker
egentligen angriper när de går
till attack mot mångkulturalis-
men är mångfald och olikhet.**

liknande sätt försökt upphöja mångkulturalismen till något slags vidunder som hotar den nationella kulturen. Silvio Berlusconi fick beröm av Lega Nord-politikern Roberto Calderoli därför att han i den statliga radion i mars 2006 hade sagt: ”Vi vill inte att Italien ska bli multietniskt och mångkulturellt. Vi är stolta över våra traditioner.”³⁴ Enligt Calderoli, som nyligen hade avskedats som reformminister därför att han burit en t-shirt i den statliga televisionen med karikatyrer av Muhammed, förklarade: ”Våra värden, vår identitet, vår historia, våra traditioner måste försvaras mot invandringen.”³⁵

Spanien är liksom Italien ett land med ett inte alltför avlägset fascistförflutet. Trots detta sade den spanske premiärministern José María Aznar 2002 till en samling internationella kristdemokrater att mångkulturalismen utgjorde ett stort hot mot Europa. ”Det är just mångkulturalismen som splittrar samhället. Det är inte samlevnad. Det är inte integration.”³⁶ Och här görs, enligt Sivanandan, med all tydlighet det grundläggande (och kanske medvetna) misstaget att blanda samman å ena sidan mångkulturalism och kulturalism och å andra sidan assimilering och integration. Det är inte mångkulturalismen som ”splittrar samhället” utan kulturalismen. Mångkulturalismen föreställer sig ett pluralistiskt samhälle med en mängd kulturer som berikar varandra och finner enhet i mångfalden (som i Indien, eller Storbritannien i slutet av 1960-talet och under 1970-talet). Kulturalismen föreställer sig samhället som en samling etniska enklaver som hålls åtskilda och skenbart är jämlika (som apartheidens

Sydafrika).³⁷ Inte heller är integration lika med assimilering. De är inte utbytbara mot varandra. Integration är, med Roy Jenkins klassiska formulering, ”inte en utjämnande assimileringprocess, utan lika möjligheter i förening med kulturell mångfald i en atmosfär av ömsesidig tolerans”.³⁸ Att låta termen integration vara detsamma som assimilering är därför lika

Medan det en gång i tiden var juden som betraktades som skadlig för Europa är det nu alltför ofta den arketypiske muslimen.

intellektuellt orimligt och moraliskt ohelderligt som att låta mångkulturalism vara detsamma som kulturalism. Men det som gör ett sådant sätt att ”tänka” så farligt är att sammansmältningen av de båda missbruken av språket frambringar den felaktiga tesen att kulturell homogenitet är *en nödvändig förutsättning* för ett demokratiskt samhälle.³⁹

Det är inte särskilt överraskande, med föreställningen om mångkulturalism som ett av de största hoten mot Europa, att rasismen har ökat. Medan det en gång i tiden var juden som betraktades som skadlig för Europa är det nu alltför ofta den arketypiske muslimen. Oföränderligt över tid och kontinenter är muslimer de enda bärarna av patriarkatet, som en smitta de sprider via en förstelnad kultur till efterföljande generationer. Mångkulturalismen var oacceptabel för den spanske invandringsministern Enrique Fernández-Miranda: ”Vi kan med vår de-

mokratiska kultur inte acceptera att kvinnor som begår äktenskapsbrott stenas, att tjuven får sin hand avhuggen eller att kaster ligger till grund för samhällets organisation” – saker som mångkulturalismen godtar, enligt hans uppfattning.⁴⁰

Antirasister – och invandrare – kritiserar för att de tillåter barbariska sedvänjor att blomstra genom sitt hyllande av kulturella skillnader.

För extremhögern har muslimernas ”barbariska” sedvänjor under en tid varit en del av det kulturfundamentalistiska argumentet för utestängning. I Danmark kritiserade Pia Kjærsgaard mångkulturalisterna för att bortse från det faktum att det till Danmark kommer invandrare med ”manschauvinism, rituell slakt, kvinnlig omskärelse och för kvinnor förtryckande klädsel, saker som alla tillhör den mörkaste medeltiden”.⁴¹ En gång i tiden hänades sådana åsikter, nu vinner de respekt. I till exempel Nederländerna, där Fortuyn hävdade att muslimska attityder var oförenliga med individuella rättigheter, hyllades den Somaliafödda tidigare parlamentsledamoten Ayaan Hirsi Ali när hon förklenande talade om islam som en ”underutvecklad kultur” som förtryckte kvinnor och kvävde kultur, och hjälpsamt tillade att Profeten med västerländska mått mätt var en ”pervers man”. Enda möjliga reaktionen på en sådan moralisk underutveckling blir för invandrare att assimileras med den dominerande nationella kulturen – integrationens måttstock, enligt tyska CDU.⁴²

Antirasister – och invandrare – kritiserar för att de tillåter barbariska sedvänjor att blomstra genom sitt hyllande av kulturella skillnader. Fritz Bolkestein sammanfattade de holländska liberalernas ståndpunkt i ett tal i Rotterdam 2003, där han angrep dem som lät bli att kritisera det ”hänsynslösa missbruket” av kvinnor i muslimsk kultur ”genom att hänvisa till mångkulturalismen”. Mångkulturalismen hotade för övrigt att undergräva den nederländska politiska traditionen av jämlikhet, eftersom de som kritiserade förkastliga bruk i andra kulturer ”bestrafades med epitetet rasist”.⁴³

Feminism kontra mångkulturalism

Dessa alltmer högljudda attacker mot mångkulturalismen har förknippats med högerns (vanligen, men inte bara, manliga) ledarskap. Men i smyg har en annan grupp hängt på: kvinnor, ofta självutnämnda feminister, med vissa ideologiska baktankar. Susan Moller Okin, framliden Harvardprofessor i etik och statsvetenskap, uppträdde som feministisk fanbärare och försvarare av den nationella kulturen. Ungefär samtidigt som Samuel Huntington lanserade sin tes om ”civilisationernas kamp” undrade Okin i *Boston Review*: ”Är mångkulturalismen till skada för feminismen?”⁴⁴ Okins centrala tes var att mångkulturalism och en tillmötesgående hållning till olikheter nu utgjorde ett hot mot de sköra vinster som västerländska liberala feminister gjort under de senaste decennierna. Hon kritiserade den västerländska liberala traditionen för att den såg ett värde i själva existensen av kulturell mångfald och föreslog i stället

en assimilationsinriktad modell för integreringen av invandrare.

Men Okins kritik av mångkulturalismen gick längre än den traditionella högerens. Hon angrep explicit mångkulturalismen som en form av statlig politik som drivs av liberaler i syfte att skydda särskilda ”grupprättigheter” eller privilegier. Därmed blir det möjligt att införa en ”särskild rättslig behandling på grund av kulturell särart”.⁴⁵ Till stöd för sitt argument återopade Okin den franska toleransen för polygami. Men Okins argument, att tolerans för polygami i Frankrike är lika med mångkulturalism är lika med grupprättigheter, är, för var och en med bara en ytlig kunskap om den franska traditionen av en odelbar republik med dess inneboende fiendlighet mot mångkulturalismen, en uppenbar feltolkning. En mer logisk slutsats skulle ha varit att likställa den franska likgiltigheten inför polygama äktenskap med fransk likgiltighet för invandrare *i sig* – en likgiltighet rotad inte i mångkulturalism utan i en *laissez-faire*-rasism som fullständigt ignorerar etniska minoriteters erfarenheter.

Okins tes är i själva verket tendentiös när den upphöjer mångkulturalismen till en filosofisk doktrin och tillskriver den innebörder den inte omfattar för att visa att särskilda privilegier för invandrare hotar västerländska kvinnors bräckliga mänskliga rättigheter. Okin säger vidare: ”Kanske skulle de [kvinnorna i en minoritetskultur] faktiskt få det mycket bättre [i ett mindre patriarkalt majoritetssamhälle] om den kultur de föddes in i antingen utrotades / ... /” (ett slags kulturmord för att hjälpa dem att assimileras i den mindre sexistiska majoritetskulturen?) ”eller allra helst uppmuntrades till intern förändring för att öka kvinnornas jämlikhet, åtminstone till den nivå som rådde i majoritetskulturen.”⁴⁶

De svaga grunderna för Okins tes gick inte kritikerna av hennes analys obemärkta förbi; de pekade på hennes låga vetenskapliga nivå, hennes paternalistiska attityd, tendensen att stereotypisera den ”andre”, föreställningen att patriarkatet är invandrarnas särskilda sfär och utpekandet av alla invandrarkvinnor som offer för sina kulturer. Okin anklagades för rasism och för att förespråka tvångsassimilering av etniska minoriteter till en enda dominerande kultur. Som Azizah Y. Al-Hibri, ordförande för och grundare av Muslim Women Lawyers for Human Rights, uttryckte det: ”Om västerländska kvinnor nu tävlar om att kontrollera invandrarkvinnornas liv genom att motivera tvångsingripande från staten har dessa kvinnor inte lärt sig historiens läxa, vare sig kolonialismens, imperialismens eller ens fascismens läxa.”⁴⁷

Okin har trots denna kritik lyckats med att i den akademiska diskursen legitimera ett motsatsförhållande mellan kvinnors rättigheter och invandrades rättigheter (som om det vore möjligt att dela upp kampen för social rättvisa) och göra det möjligt för vita västerländska feminister att fälla svepande påståenden om icke-västerländska kulturers oförenlighet med den västerländska liberala

traditionen. Okins missvisande framställning av mångkulturalismen kom så småningom att anammas av den traditionella högern, vars medlemmar började utnyttja frågan om våld i hemmet inom invandrargrupper för sina egna syften.

När kriget mot terrorn började ge ny form åt den inhemska socialpolitiken accentuerades dessa tendenser. Efter händelserna 11 september och de egendomliga föreställningar som de skapade om islams natur växte det fram en västerländsk dagordning där brott mot kvinnor intog en dominerande plats. Hedersmord sågs som uttryck för islams problematiska natur och behandling av kvinnor. Enligt Purna Sen, programdirektör för Amnesty Internationals Asienregion, har ”upptäckten av och det växande motståndet mot hedersmord i väst lett till att föreställningen om ett ’utländskt’ begrepp (heder), en främmande och terroristisk religion (islam) och hjärnspöket våld mot kvinnor smält samman i en politiskt kraftfull blandning”.⁴⁸

Men det är framför allt i de förment liberala och frihetsälskande skandinaviska länderna, särskilt i Danmark och Norge, som islamofobin och främlingsfientligheten har vävts in i kampanjen kring ”tvångsäktenskap” (alltför ofta sammanblandat med arrangerat äktenskap). Danmark har, som redan konstaterats, den mest restriktiva familjeåterföreningspolitiken i Europa medan det främlingsfientliga Fremskrittspartiet i Norge har lyckats polarisera invandrardebatten med hjälp av genusfrågor. Dessutom har Human Rights Services (HRS), en ”oberoende tankesmedja” som bildades 2001 för

att undersöka ”frågor och problem som är speciella för multietniska samhällen”, lyckats driva diskursen ännu längre till höger i Norge.

HRS har under sken av oro över tvångsäktenskap argumenterat för strängare invandringskontroll. HRS:s informationsdirektör, Hege Storhaug, framförde i boken *Human Visas* generaliserande

Hedersmord sågs som uttryck för islams problematiska natur och behandling av kvinnor.

påståenden om kulturella drag i invandrargrupper på basis av tidigare forskning om nittio fall av tvångsäktenskap, där hon sade sig ha funnit att bruden hade blivit våldtagen i samtliga fall utom tre.⁴⁹ Hon legitimerade sitt krav på invandringskontroll med det obelagda antagandet att äktenskap bara är en förevändning för mer invandring från sådana grupper. Storhaugs forskningsmetoder har kritiserats för att vara oetiska, och flera intervju-personer har trätt fram och hävdat att de överdrev sina historier under pressen från Storhaug.⁵⁰

Men alldeles bortsett från metodologiska frågor kan man sätta frågetecken för Storhaugs meriter som självständig och objektiv observatör av frågor om genus och invandring.⁵¹ Hon hävdade i *Human Visas* att invandrare från icke västerländska (läs muslimska) länder har fört in ”patriarkala strukturer, värderingar och traditioner” i Norge. Dessa nya invandrare har inte kunnat anpassa sig till europeiska värden, utan lever ”avskurna från det civila samhället” i ett ”slags själv-

pålagd isolering /.../ som huvudsakligen drivits igenom av antidemokratiska krafter” som ”hindrar integrering genom att kontrollera äktenskap och pressa familjer att hämta släktingar utifrån så att barnen blir ’mänskliga visa’”. Ingen bör vara emot ”invandring till Norge från exempelvis Sverige eller Danmark”, men ”den väldiga kulturella klyftan mellan västerländska och icke västerländska länder” betyder att ”invandring från platser som Pakistan eller Somalia” bör betraktas som långt mer problematisk. ”Den största utmaningen mot integration i Norge /.../ utgörs av befolkningsgrupper från icke västerländska länder. Och skälet till utmaningen är den kulturella skillnaden.” ”Den moderna historien av invandring i Norge har medfört ett införande av icke önskvärda bruk som helt enkelt inte kan förenas med demokratiska värden.” För att ”hindra barnen eller barnbarnen till invandrare” från att ”giftas bort till personer i deras föräldrars hemländer” i en ”modern form av människohandel” förespråkade Storhaug ett nytt invandringstest: en undersökning av invandrarnas äktenskapsmönster.

Storhaug mobiliserar feministiska känslor till stöd för uppfattningen att staten ska få ökad makt att genomdriva assimilerings och lägger därmed ytterligare ett auktoritärt lager till den samling idéer som utnyttjas av kulturfundamentalisterna. För dem liksom för henne är staten befriad från rasism. Norge har till och med större möjligheter än Frankrike och Storbritannien att göra sig kvitt en falsk mångkulturalism, eftersom det inte lider av ”en intensiv känsla av historisk skuld” för kolonialismen.⁵² I Frankrike och Stor-

britannien har man åsidosatt ”centrala demokratiska principer och värderingar /.../ i en missriktad känsla av ’förståelse’ och respekt för kulturen”, skriver hon. Här speglar hon den dominerande föreställningen om Norge som ett oförvitligt land med en ”oskyldig humanitär stat utan någon kolonial räkning att betala”,⁵³ vilket också förklarar återvändandet till vad Sivanandan kallar en ”primitiv nationalism”, obesmittad och oberikad av andra kulturer, inklusive det samiska folkets (Norges urinvånare), ett folk som fortfarande är diskriminerade (*dispossessed*).⁵⁴

Även i andra europeiska länder upprepar framträdande feminister sådana föreställningar om nationell identitet när de

Även i andra europeiska länder upprepar framträdande feminister sådana föreställningar om nationell identitet när de går till angrepp mot den kulturella mångfalden.

går till angrepp mot den kulturella mångfalden. I Tyskland anser Alice Schwarzer, grundaren av den feministiska tidskriften *Emma*, att mångkulturalismen är ett hot mot individens autonomi, jämlikhet och frihet. Det är en i grunden ”ohederlig” ideologi, säger hon och anklagar dem som inte håller med henne att ”blunda för det muslimska förtrycket av kvinnor i Tyskland”.⁵⁵ Hon upprepar Storhaugs påstående att tyskarna på grund av sin historia är fyllda av ett självhat som får dem att ”älska allt utländskt, med hårt slutna ögon”. De som kritiserar Schwarzers åsik-

ter betraktas som förrädare mot den feministiska saken. Marieluise Beck, högsta ansvariga på federal nivå för migrations- och integrationsfrågor och som inte instämmer i Schwarzers krav på förbud mot att bära hijab, anklagas för att ”ursinnigt ge stöd åt muslimska kvinnor som demonstrativt bär huvudduk” genom att ”sticka en kniv i ryggen på den majoritet som medvetet låter bli att täcka sig. Vet [Beck] ens vilken form av moraliskt tryck som hajbbärande lärare kan utöva på en muslimsk skol flicka och hennes föräldrar? Trots allt betraktar islamister en obeslöjad kvinna som en hora.”⁵⁶

Ett assimilationsinriktat och monokulturellt samhälle behöver sina feministiska *cheerleaders*. Den kamp kvinnor som tillhör etniska minoriteter länge har fört mot våld mot kvinnor ignoreras om de inte betraktar kön som den enda motsägelsen utan även driver kampanj mot den samhälleliga rasismen. På regeringshåll ser man med gillande på kvinnor från etniska minoriteter, till exempel den tysk-turkiske advokaten och SPD-medlemmen Seyran Ates, som inte kritiserar de dominerande berättelserna utan legitimerar dem. Ates säger: ”Det

För såväl många holländska muslimer som feminister och antirasister tycks Hirsi Alis varumärke vara att ”röra upp islamofobi på en klick högerpolitikens och högerskribenters vägnar”.

är förvisso inte bara, men huvudsakligen, en ’felaktig’ implementering av det mångkulturella samhället som vi har att tacka för isolerade och närmast oåtkomliga parallella samhällen” där ”tvångsäktenskap, hedersmord och kränkningar av mänskliga rättigheter är endemiska”.⁵⁷ Detta i efterkrigstidens Tyskland där man aldrig har accepterat att det är ett invandringsland och ännu mindre följt

någon explicit mångkulturalistisk politik.

En annan som tjänar den kulturfundamentalistiska saken är Hirsi Ali. Som mottagare av utmärkelsen årets kvinna av *Reader’s Digest* och otaliga andra belöningar har hon framstått som den nya högerens kulturella ikon.⁵⁸ För såväl många holländska muslimer som feminister och antirasister tycks Hirsi Alis varumärke vara att ”röra upp islamofobi på en klick högerpolitikens och högerskribenters vägnar”.⁵⁹ Hirsi Ali gjorde en tolv minuter lång film, *Underkastelse*, med Theo van Gogh (en man som en gång beskrev feminister som ”förstelnade vaginor” och islamister som ”getknällare”).⁶⁰ Filmen skildrar fyra fiktiva muslimska kvinnor som utsätts för mäns våld och binder ihop deras öden med verser från Koranen, skrivna på deras lockande, slagna och halvnakna kroppar. Det underförstås att om man bara gör sig kvitt Koranen och islam kommer man också att bli kvitt våld mot kvinnor! *Underkastelse* är i grund och botten föga mer än den urgamla orientalistiska sexuella fantasin – en uppmaning till vita män att rädda muslimska kvinnor från muslimska män.⁶¹ Historikern Geert Mak menar att den är ännu

farligare än så. Tekniken som används för att essentialisera muslimer är samma teknik som användes i den ökända nazistiska propagandafilmen *Den evige juden*.⁶² Filmen fördömer uppenbarligen muslimerna för deras arvsynd – att slå sina hustrur och döttrar – tills de, i likhet med Hirsi Ali, tar avstånd från sin tro. För Hirsi Ali finns det bara en väg till personlig befrielse för muslimer – hennes väg – med tvång om så är nödvändigt. Det är helt i stil med hennes förespråkande av förbud mot hijab.

Feministisk paternalism?

Det är faktiskt genom debatten om hijab som feminister – för att parafrasera Azizah Y. Al-Hibri – har försökt rättfärdiga statliga tvångsåtgärder och kontrollera invandrarkvinnors liv. De mest splittrande åtgärderna för att tvinga muslimer att assimileras i den dominerande kulturen riktas, trots all retorik om ”kvinnors rättigheter”, *mot* muslimska kvinnor, med stöd av andra kvinnor. Vilken ironi! Har inte feminismen byggt på motstånd mot manlig kontroll av kvinnors kroppar? Men muslimska kvinnor, hävdar sådana feminister, är för passiva eller förslavade för att stå emot muslimska män som försöker kontrollera kvinnokroppen genom att driva igenom bärandet av hijab. Staten måste alltså fungera som befriare av muslimska kvinnor genom att gripa in och tvinga dem att ta av sig slöjan. I både Tyskland och Frankrike betraktas statliga förbud att bära hijab som nödvändiga både för att befria muslimska kvinnor och för att skydda kvinnors rättigheter mer generellt.

Det råder inget federalt förbud mot att bära slöja i Tyskland, men enskilda

delstater (Berlin, Bayern, Niedersachsen, Baden-Württemberg och Saarland) har tagit initiativ till att förbjuda offentliganställda att bära hijab – initiativ som har fått starkt stöd av framträdande konservativa kvinnliga politiker. Det ultrakonservativa Baden-Württemberg var den första delstaten som förbjöd kvinnliga lärare att bära huvudduk – med motivet att en lärare med sitt uppträdande ska demonstrera sitt engagemang för människors värde. Inrikesministern i Baden-Württemberg, Annette Schaven, hävdade att hijab var en ”symbol för kulturell självisolering och en del av historien av förtryck av kvinnor”. Även utbildningsministern i Bayern, Monika Hohlmeier, frammanade en sådan föreställning till försvar för ett liknande förbud i Bayern.

Även om det franska förbudet infördes skenbart på sekularismens grund och omfattar alla religiösa symboler, inklusive den sikhiska turbanen och det kristna krucifixet, användes frågan om kvinnors frigörelse som försvar för förbudet att bära hijab.⁶³ Ett öppet brev riktat till den dåvarande presidenten Jacques Chirac, undertecknat av ett dussintal framstående feminister, publicerades i *Elle* till stöd för förbudet med motiveringen att ”den islamiska slöjan skickar oss alla – både muslimer och icke-muslimer – tillbaka till en diskriminering mot kvinnor som är outhärdlig”.⁶⁴ Tidigare hade den franska feminismens ålderkinna, filosofen Elisabeth Badinter, hävdade att slöjan representerade ”förtrycket av ett kön”.⁶⁵ Att välja att bära slöja var, påstod hon, detsamma som att avstå från sin personliga autonomi. Även om muslimska kvinnor kan

tyckas ha valt detta bruk på egen hand var de inte autonoma. Det beror på att innehållet i deras kulturella normer, nämligen de muslimska värdena kvinnlig blygsamhet, tillbakadragenhet och avskildhet, ställs mot personlig autonomi.

Badinter känner alltså bättre än vilken muslimsk flicka som helst till sinnesstillståndet och tankeprocesserna hos denna flicka. Hennes paternalistiska rättfärdigande av statliga tvångsåtgärder får en att tänka på en kolonialistisk, imperialistisk västerländsk tradition. Hon har essentialiserat den muslimska kulturen och gjort bedömningen att åtgärder riktade mot bruket att bära slöja är av godo och ligger i den unga muslimska flickans intresse, eftersom denna kultur hindrar henne från att realisera sin individualitet. Staten måste handla som den ”gode fadern” för att befria flickan från hennes dåliga biologiska och kulturella far. Ofta anger man faktiskt skyddet av barn som ett skäl till att införa statliga förbud mot att bära slöja. Även Hirsi Ali krävde förbud därför att unga flickor inte är autonoma och måste skyddas från de reaktionära kulturella praktiker som deras föräldrar (och muslimska män i allmänhet) står bakom.

Det kan kanske sägas att när muslimska föräldrar har tvingat sin dotter att följa en särskild klädkod mot hennes vilja, har staten rätt att ingripa för hennes bästa. Men även i sådana fall har man i Frankrike följt en politik som inte alls varit befrämjande för flickors frigörelse, eftersom den lett till att de har lämnat den offentliga skolan helt och hållet. Souad Benani, grundare av Les Nanas Beurs, en fransk organisation för kvinnor av norda-

frikanskt ursprung, hade varnat för just den risken när hon hävdade att om staten utestängde ”tolv- eller trettonåriga flickor från skolan” därför att de bar slöja, skulle de förvägras ”möjligheten att lära sig, växa och göra sina egna val”.⁶⁶ Saida Kada – den enda slöjbärande kvinnan som blev inbjuden att vittna inför den statliga kommission som tillsattes i Frankrike 2003 för att fundera över ”tillämpningen av konfessionslöshetens (*laïcité*) princip” och grundare av organisationen Femmes françaises et musulmanes engagées (FFEME) – menade att förbudet får extremismens lågor att flamma upp. Detta har

Ofta anger man faktiskt skyddet av barn som ett skäl till att införa statliga förbud mot att bära slöja.

faktiskt lett till en situation där ortodoxa religiösa familjer i eftersatta områden som har tagit sina barn från statliga skolor sedan upptäcker att vårdnaden om barnen tas ifrån dem. I januari 2006 tvångsomhändertogs fyra flickor i åldrarna 4, 10, 13 och 14 år sedan en domstol i södra Frankrike hade fråntagit föräldrarna deras rättigheter över barnen. Fadern (vars namn hölls hemligt för att skydda barnen) vägrade att låta flickorna gå i skolan eftersom de då skulle tvingas att ta av sig slöjan.⁶⁷

Ironiskt nog vilar kravet på förbud mot att bära slöja i den individuella autonomins namn på essentialistiska argument om islam som förvägrar muslimska kvinnor och flickor någon som helst per-

sonlig autonomi: skälen till att bära slöja har inte förändrats sedan Profetens tid, och de som bär den, antingen det är i Kabul eller i Paris, gör det av precis samma skäl (i franska flickors fall tillkommer internaliseringen av ett förtryck). En debatt som sägs handla om främjandet av upplysningsvärden leder till att muslimska kvinnor och flickor utestängs från de medborgerliga rättigheternas kultur. Eftersom beslöjade kvinnor, i deras "befriares" ögon, inte är autonoma varelser (de är antingen representanter eller offer för en fundamentalistisk kultur), förvägras de politiskt aktörskap helt och hållet.

Att skapa en ny feminism

I takt med att islamofobin och främlingsfientligheten har vävts in i kriget mot terrorn har delar av den feministiska opinionen okritiskt godtagit att diskriminerande antiterroristiska åtgärder riktade mot muslimska grupper införlivas med strafflagar och förvaltningslagar. Men samtidigt har just de spänningar som alstrats av kriget mot terrorn gett upphov till en annan feminism. Några europeiska kvinnor börjar göra motstånd mot statliga åtgärder som skapar fiendebilder och isolerar muslimska kvinnor. Nextgeneration (ett nätverk av feministiska akademiker och forskare) uttrycker sig på följande sätt: "Vi kommer inte att låta" dessa "självutnämnda 'väktare av kvinnors rättigheter', som vi aldrig har sett som vare sig deltagare i eller anhängare till vår kvinnorörelse och kvinnokamp under årens lopp" att "utnyttja 'kvinnofrigörelsen' för en invandrarfientlig, assimilationistisk, islamofobisk och etnocentrisk politik." "Vi säger till dem ett bestämt INTE I VÅRA NAMN."⁶⁸

I Tyskland har cirka 780 kvinnor över hela det politiska spektrumet, från de gröna till CDU, undertecknat en petition som riktar sig mot delstatliga förbud mot att bära hijab.⁶⁹ I ett separat, men beslätat initiativ, bryter en europeisk muslimsk feministisk röst igenom den dominerande debattens kulturella och religiösa begränsningar och kräver medborgerliga rättigheter, och särskilt kvinnans rätt att välja om hon ska bära huvudduk eller ej. För europeiska muslimska kvinnor som talar *inom* sina egna grupper kan utmaningen att bekämpa den sexism de möter i sina dagliga liv och samtidigt konfrontera den allmänna islamofobin vara ansträngande. Ändå tycks vissa feminister, som tror att en kvinna bara kan befrias genom att följa västfeminismens redan utstakade bana, reagera på sina muslimska systrars svåra situation genom att skymfa och demonisera dem. Den tyska feministen Alice Schwarzer, som är en av de mest aktiva i det avseendet, gör en explicit koppling mellan huvudduken och kriget mot terrorn och

En debatt som sägs handla om främjandet av upplysningsvärden leder till att muslimska kvinnor och flickor utestängs från de medborgerliga rättigheternas kultur.

ttalar varnande om huvudduken som ”islamisternas fana”.⁷⁰ I Frankrike förödmjukades Saida Kada personligen av feminister som lyckades få henne utesluten från en människorättsorganisation, ledd av borgmästaren i Lyon, därför att hon genom att bära slöja var ”medskyldig till gängvåldtrakt”.

Det finns feminister som gör motstånd mot högerens kampanj att koppla ihop frågan om tvångsäktenskap med strängare kontroll av invandring från muslimska länder.

Det finns feminister som gör motstånd mot högerens kampanj att koppla ihop frågan om tvångsäktenskap med strängare kontroll av invandring från muslimska länder. En av de myter som drivs av Hirsi Alis och Hege Storhaugs anhängare är att det var först genom deras modiga initiativ som problemet tvångsäktenskap över huvud taget kom upp till diskussion i Europa.⁷¹ Men detta är en myt som bara tjänar deras egna intressen. Etniska minoriteters kvinnoorganisationer kämpade mot tvångsäktenskap långt innan Hirsi Ali skrev *The Caged Virgin*.⁷² Men eftersom sådana organisationer inte rasifierade tvångsäktenskap, och heller inte sensationaliserade frågan i medierna eller tillsammans med opinionsbildare i termer som stämde med den dominerande islamofobiska diskursen, var deras budskap varken populärt eller lönsamt på marknaden. Sådana kampanjer var faktiskt också ofta kritiska mot diskriminerande kontroll av

invandring, vilken betraktades som en väsentlig del av statens rasism mot invandrargrupper.⁷³ För att komma till insikt om att våld mot kvinnor skär tvärs över ras/etnicitets-, klass och religionsgränser – och inte bara nöja sig med ett symboliskt erkännande av denna sanning – måste man göra sig kvitt myten att man i väst är moraliskt och civilisatoriskt överlägsen och att den däri centrala upplysningen är ett avslutat projekt.

Det är just kring dessa argument som en ny feminism, fri från rasism, måste byggas – en feminism som öppet förkastar den islamofobi och främlingsfientlighet som finns inbyggd i kriget mot terrorism och dess underförstådda antagande att patriarkatet inte har något med ”oss” (vita, kristna, européer) utan bara har med dem (”främlingar” från en islamisk kultur) att göra. En sådan feminism skulle självklart ta avstånd från de absurda föreställningar om frigörelse som omfattas av mer eller mindre extrema högerpartier (bastioner för vita manliga heterosexuella privilegier och i årtionden bärare av traditionella uppfattningar om ”kvinnans plats”). Den nya feministiska rösten är på väg att bryta igenom: dessa den nya upplysningens korsfarare för kvinnors rättigheter är definitivt inte våra förkämpar.

Noter

- 1 A. Sivanandan: "Race, terror and civil society", *Race & Class*, vol 47, nr. 3 2006.
- 2 Baltic and Nordic Headlines, www.unhcr.se/se/News/pdf/november_2005.pdf, (7/11 2005).
- 3 *Copenhagen Post*, www.cphpost.dk (13/2 2006).
- 4 *Baltic and Nordic Headlines*, www.unhcr.se/se/News/pdf/januari_2005.pdf, (7/11 2005).
- 5 *Migration News Sheet*, nr. 4 januari 2006.
- 6 *Baltic and Nordic Headlines*, www.unhcr.se/se/News/pdf/november_2005.pdf, (7/11 2005). *Red anm:* Birthe Rönn Hornbech utsågs till kyrkominister samt minister för flyktingar, invandrare och integration efter valet i november 2007.
- 7 *Guardian*, 15/2 2006.
- 8 *Copenhagen Post*, 15/9 2004, citerad i *European Race Bulletin*, nr. 52 2005, s. 20.
- 9 *New York Times*, 16/3 2006.
- 10 *Frankfurter Rundschau*, 17/1 2006.
- 11 En ledande politiker från det gröna partiet, Volker Beck, konstaterade att delar av den tyska befolkningen, inklusive inrikesministern i Baden-Württemberg, förmodligen inte skulle klara frågan om lika behandling av homosexuella (*Frankfurter Rundschau*, 31/1 2006).
- 12 *Deutsche Welle*, 5/1 2006.
- 13 OSCE, Organization for Security and Co-operation in Europe, är en sammanlutning bestående av 55 stater från Europa, Centralasien och Nordamerika med målsättningen att främja säkerheten i Europa. Detta innefattar bland annat vapenkontroll, förebyggande diplomati, mänskliga rättigheter och valövervakning. *Red. anm.*
- 14 OSCE, pressmeddelande, 24/1 2006.
- 15 *Frankfurter Rundschau*, 2/2 2006.
- 16 För en översikt över situationen i Danmark, se Anja Bredal: "Tackling forced marriages in the Nordic Countries: Between women's rights and immigration control", i Lynn Welchman & Sara Hossain, red.: *"Honour": Crimes, Paradigms, and Violence against Women*, London: Zed, 2006.
- 17 *Ibid.*
- 18 "De allra flesta äktenskap mellan invandrare är arrangerade äktenskap ... Vi är trötta på tvångsäktenskap och det systematiska utnyttjandet av rätten till familjeåterförening för att få hit familjer till Danmark på bekostnad av de unga. För ett nordiskt sinne är detta en allvarlig kränkning av människors frihet, värde och självbestämmande, och något vi danskar helt enkelt inte kan acceptera". *Migration News*, vol. 9, nr. 8 2002.
- 19 *The News from Russia*, 12/1 2006.
- 20 I Storbritannien har labourpolitikern Ann Cryer varit den mest högprofilerade förespråkaren för uppfattningen att man ska använda invandringskontrollen för att tackla frågor som tvångsäktenskap. Se Hannana Siddiqui: "There is no 'honour' in domestic violence, only shame! Women's struggles against 'honour' crimes in the UK", i Lynn Welchman & Sara Hossain, red., 2006.
- 21 *Expatica News*, 16/3 2006.
- 22 Olivier Roy: *Globalised Islam: The Search for a New Ummah*, Hurst, London 2004, s. 6.
- 23 Verena Stolcke: "Talking culture: New boundaries, new rhetorics of exclusion in Europe", *Current Anthropology*, vol. 36, nr. 1 1995.
- 24 Sivanandan: "Race, terror and civil society".
- 25 Samtal med A. Sivanandan, 28/4 2006.
- 26 Samuel Huntington: *Civilisationernas kamp: Mot en ny världsordning?*, Atlantis, Stockholm 2006.
- 27 Se Liz Fekete: "Racism: The hidden cost of September 11", *European Race Bulletin*, nr. 40 2002.
- 28 www.demos.dk/website/artikler-file
- 29 Liz Fekete: "Europe: 'Speech crime' and deportation", *Race & Class*, vol. 47, nr. 3 2006.
- 30 Marianne Gullestad: "Invisible fences: Egalitarianism, nationalism and racism", *Journal of the Royal Anthropological Institute*, mars 2002.
- 31 Stolcke: "Talking culture", s. 4.
- 32 Gullestad: "Invisible fences". Jag bygger på hennes argument i detta avsnitt. Se även Gullestad: "Blind slaves of our prejudices: Debating 'culture' and 'race' in Norway", *Ethnos*, vol 69, nr. 2 2004.
- 33 I en diskussion med Joan Bakewell, "Shadow of suspicion", Heart of the Matter, BBC1, 17/3 1991.
- 34 *Associated Press*, 28/3 2006.
- 35 *Ibid.*
- 36 *Guardian*, 30/4 2002, citerad i *European Race Bulletin*, nr. 41 2002.
- 37 A. Sivanandan: "Britain's shame", *Catalyst*, juli-augusti 2006.
- 38 Tal av inrikesministern Roy Jenkins 1966 vid ett möte mellan frivilliga sambandskommittéer, London: NCCI, 1966.
- 39 Samtal med A. Sivanandan, 28/4 2006.
- 40 Hans uttalande gjordes som ett svar på

- kraven att han skulle avskeda ordföranden för Forum för social integration av invandrare som hade beskrivit mångkulturalismen som en "kallbrand" som drabbade demokratiska samhällen. Fernández-Miranda sade att han visserligen inte instämde i ordförandens sätt att uttrycka sig, men stödde andemeningen däri. Hela debatten återges i *El País*, 23/3 2002, *Heraldo de Aragón* och *AFP*, 26/4 2002, citerat i *European Race Bulletin*, nr. 41 2002.
- 41 Citerad av Tasneem Brogger: www.bloomberg.com (27/2 2006).
- 42 Hartwig Pautz: "The politics of identity in Germany: The Leitkultur debate", *Race & Class*, vol 46, nr. 4 2005.
- 43 Hela talet finns tillgängligt på www.europa.eu.int
- 44 Okins essä, "Is Multiculturalism Bad for Women?", publicerades ursprungligen i *Boston Review* (oktober–november 1997). Den finns i svensk översättning: Susan Moller Okin, *Mångkulturalism – kvinnor i kläm?*, utgiven av Joshua Cohen, Matthew Howard och Martha C. Nussbaum, med bidrag av Azizah Y. al-Hibri m.fl., Daidalos, Göteborg 2002.
- 45 *Ibid.*, s. 23.
- 46 *Ibid.*, s. 29–30.
- 47 *Ibid.*, s. 56.
- 48 Purna Sen: "'Crimes of honour', value and meaning", i Welchman & Hossain, red: *"Honour": Crimes, Paradigms, and Violence against Women*, s. 61.
- 49 Hege Storhaug & Human Rights Service: *Human Visas: Report from the Front Lines of Europe's Integration Crisis*, HSR, Oslo 2003.
- 50 Se Bredal: "Tackling forced marriages in the Nordic Countries: Between women's rights and immigration control".
- 51 Man behöver bara kasta en blick på de personer som Storhaug tackar för att de har hjälpt henne i hennes forskning. Hon citerar individer och organisationer med kopplingar till antiinvandringslobbyn som experter på icke västerländska samhällen. Andrew Green från den brittiska organisationen Migration Watch är till exempel inte akademiker utan en tidigare diplomat som driver en kampanj mot invandring. Likaså har den danske venstrepolitikern och sociologen Eyvind Vesselbo, som åberopas som expert på Danmark, skrivit om de faror som de ökande muslimska födelsetalen ställer Europa inför och har även kopplingar till antiinvandringslobbyn. Storhaugs arbete är också fyllt med misskrediterad rasistisk terminologi och typologi. Hon talar till exempel om en brist på "kontakt mellan raser" (s. 87) och klassificerar nordirländska resande som tattare (s. 137).
- 52 Storhaug & Human Rights Service: *Human Visas*.
- 53 Gullestad: "Invisible fences".
- 54 Fekete använder här ordet "dispossessed" som också kan översättas med berövad eller fördriven (från egendom). Red. Anm. Samtal med A. Sivanandan. Se även 'Freedom of speech is not an absolute'. A. Sivanandan i intervju med Yohan Shanmugaratnam, *Race & Class*, vol. 48, 1 nr. 2006.
- 55 "Muslim integration: Eyes wide shut. An interview with Alice Schwarzer", *Der Spiegel Online*: www.service.spiegel.de/cache/international/spiegel/0,1518,329261,00. (25/11 2004).
- 56 *Ibid.*
- 57 www.print.signandsight.com/features/352.html.
- 58 Human Rights Service tilldelade 2006 Hirsi Ali sitt årliga pris. Storhaug menade då att hon "gör demokratin och framtiden en stor tjänst eftersom islamism är det största hotet mot demokratin och Europa". Citerad i Deborah Scoggins: "The Dutch-Muslim culture war", *Nation*, 27/6 2005.
- 59 *Ibid.*
- 60 Se "Notes on the killing of Theo van Gogh in the Netherlands", *European Race Bulletin*, nr. 50 2005.
- 61 Det mest slående med filmen, säger Annelies Moors i sin föredömliga analys, är hur "fantasilöst den återspeglar orientalismens bildvärld". Annelies Moors: "Submission", *ISIM Review*, nr. 15 våren 2005.
- 62 Kommentaren gjordes av Mak i en broschyr om verkningarna av mordet på van Gogh. Citerad i Christopher Caldwell: "Daughter of the Enlightenment", *New York Times*, 3/4 2005.
- 63 I Nederländerna, där det inte finns något officiellt statligt förbud, har enskilda feminister tagit egna initiativ. Cisca Dresselhuys, redaktör för den feministiska månadstidskriften *Opzij*, sade att hon visst kunde tänka sig att anställa en kvinna som bär huvudduk för en administrativ post, men inte skulle anställa en sådan kvinna som journalist, eftersom bärandet av huvudduk, i hennes ögon, inte kunde vara annat än ett uttryck för kvinnors underordning och därmed skulle stå i konflikt med *Opzija*s feministiska uppdrag. Se Annelies Moors, "Submission".
- 64 www.englishaljazeera.net (11/12 2003).
- 65 Citerade i Monica Mookherjee: "Affirmative

- citizenship: feminism, postcolonialism and the politics of recognition", *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, vol. 8 nr. 1 2005, s. 33.
- 66 *Guardian*, 23/11 1989. Citerad i Gabriele Dietze: "The political veil - interconnected discourses on burqas and headscarves in the USD and Europe", i "*Holy War*" and *Gender: Violence in Religious Discourse*, Lit Verlag, Berlin 2006.
- 67 *Agence France Presse*, 6/1 2006.
- 68 www.nextgenderation.com.
- 69 Som svar på detta organiserade feministen Halina Bendkowski en motpetition med krav på att staten tar tillbaka uppehållstillstånd för utlänningar som inte erkänner kvinnors rättigheter. Se Heide Oestereich: *Der Kopftuchstreit - das Abendland und ein Quadratmeter Islam*, Frankfurt am Main: Brandes und Apsel, 2004, s. 105-111.
- 70 Schwarzer gjorde kommentaren i *Der Spiegel*. Citerad i *New York Times*, 30/6 2006.
- 71 Femtioåtta forskare har i anslutning till detta undertecknat ett öppet brev av Yasemin Karakasoglu (professor i Interkulturelle Bildung) och Mark Terkessidis (psykolog och journalist) som anklagar kvinnliga författare till aktuella populära verk om islam för att ha skrivit provocerande stridsskrifter och gjort sig skyldiga till ovetenskapliga generaliseringar på basis av enskilda fall och personliga erfarenheter. Forskarna, vars brev publicerades i *Die Zeit* den 2/2 2006, betraktade det som oroväckande att vetenskapliga studier knappast blir uppmärksammade alls. Som exempel på böcker som speglar denna tendens angavs verk av Necla Kelek, Ayaan Hirsi Ali och Seyran Ates.
- 72 Ayaan Hirsi Ali: *The Caged Virgin: An Emancipation Proclamation for Women And Islam*, 1st Free Press, New York 2006. Några av artiklarna i denna volym ingår i Hirsi Ali: *Kräv er rätt! Om kvinnor, islam och en bättre värld*, övers. Joakim Sundström, Bonnier, Stockholm 2005 (ny uppl. 2006).
- 73 Se Southall Black Sisters: *From Homebreakers to Jailbreakers*, Zed Books, London 2003.

Översättning: Sven Erik Torhell. "Enlightened fundamentalism? Immigration, feminism and the Right", ur *Race & Class* vol. 48 (2) 2006, s. 1-22 <http://rac.sagepub.com>

Liz Fekete

Institute of Race Relations
2-6 Leeke Street
London WC1X 9HS
England
liz@irr.org.uk